

Deze vlinderheer staat afgestemd op
Radio Romantica

Aan het romantische leven van de nachtpauwvoog zit een luchtje. Het onweerstaanbare liefdesparfum van de vrouwvjesvlinder bereikt over kilometers afstand de gevoelige reuzenantennen van een mannetje.

En dat is het startsein voor een hartstochtelijk rendez-vous op de hei...

Als een vlammetje dans je over de hei. In een splinter-nieuw jasje van gloedvol rood, bruin en oranje. Je luistert naar de naam *Saturnia pavonia*, ofte wel meneer nachtpauwoog, de mooiste nachtvlinder van de Lage Landen. Maar aan de reguliere vliegtijden van nachtvlinders in het algemeen heb je maling, want je dwarrelt zo wel overdag als 's nachts door de voorjaarslucht. Terwijl je de gekste capriolen uithaalt, buitel je opgetogen in het rond. Blij dat je eindelijk aan je benauwde cocon bent ontsnapt en de wereld nu eens vanuit een heel andere hoek ziet. Bloemen laat je links liggen, want in eten heb je geen zin. Als rups heb je gebunkerd tot het je harige wratten uitkwam en nu hoeft het niet meer. Je wilt alleen nog maar genieten. Van je eigen vliegkunsten, van de koesterende voorjaarswarmte en van de liefde. Al te bru-

De vrouwtjes-nachtpauwoog lokt haar vrijers naar zich toe met een onweerstaanbaar liefdesparfum, dat afkomstig is uit een speciaal orgaanje in haar achterlijf (boven). Dan wordt er gepaard en legt het vrouwtje eitjes op een verborgen plaats (links). Na vier weken worden dan de piepkleine zwarte rupsjes geboren.

tale vogels schrik je af door de boze ogen op je vliedervleugels te tonen. En opdringerige insecten krijgen van hetzelfde laken een pak. Jou kan niks gebeuren...

Een tovenaarsgrot vol fladderende vleermuizen

Maar dan ineens hou je stil. Je reusachtige antennen draaien in het rond. Er hangt een geurtje in de lucht dat je interesseert. Het geurtje zegt dat je komen moet. En wel direct, want het is belangrijk. Meteen staak je je dulle toeren. Doelbewust koers je recht vooruit. Je moet naar dat lichtje toe. Terwijl de avond valt, nestelen zich meer en meer van die lekkere geurmoleculen in je voelsprieten. Je nadert een bloeiende braamstruik. Opgewonden fladder je er naartoe. Wanneer je bent neergestre-

ken op één van de stekelige takjes, sta je plotseling oog in oog met een andere vlinder. Minder vurig gekleurd dan jij, maar bijna twee keer zo groot en o, wat ruikt ze heerlijk! Pas dan beseft je, waar je al die tijd naar op zoek bent geweest.

Het zal u inmiddels duidelijk zijn: wanneer een nachtpauwoog eenmaal wil paren, kan niets of niemand hem meer tegenhouden. Dat ondervond ook meneer Jean Henri Fabre, die zich in 1879 afvroeg hoe het kan, dat vrouwtjes-nachtpauwogen hun vrijers op kilometers afstand naar zich toe lokken. In zijn boekenreeks 'Souvenirs Entomologiques' beschrijft deze insectenkundige hoe hij een rups had grootgebracht die zich tot een vrouwelijke nachtpauwoog had ontpopt. Dit prachtige dier, met een spanwijdte van wel zeven centimeter, hield Fabre ter bestude-

De mannetjes-vlinder (boven) is opvallend van kleur en heel actief. Maar met zijn vier centimeter spanwijdte is hij misschien

toch minder indrukwekkend dan het vrouwtje (rechts), dat met gemak zeven centimeter haalt, maar niet zo beweeglijk is.

ring gevangen onder een stomp van gaas, die op zijn bureau stond. Op een avond bracht zijn zoon echter het hele huis in rep en roer. "Kom gauw kijken, pap!" schreeuwde het jongetje. "Allemaal vlinders in huis!" Verbaasd snelde Fabre naar zijn werkkamer en wat hij daar zag, beschrijft hij in zijn boek als 'een tovenaarsgrot vol fladderende vleermuizen'. Minstens veertig nachtpauwoogmannetjes dansten als kleine vuurtjes rond de stomp van het vrouwtje.

In de weken die volgden, probeerde Jean Henri Fabre uit te knobbelen hoe de paarlustige mannetjes het vrouwtje hadden weten te vinden. Hierbij maakte hij gebruik van vele proefjes, die helaas niet allemaal een vlindervriendelijk waren. Pas uitgekomen vrouwtjes werden in kooitjes van gaas op de meest rare plekken verstopt. De

mannelijks wisten hen altijd te vinden. Ook sterk geurende stoffen en Franse stinkkaasjes die naast de kooitjes werden neergelegd, brachten de heren niet op een dwaalspoor. Pas toen Fabre de vrouwtjes onder een luchtdichte glazen stolp zette of de mannetjes van hun voelsprieten ontdeed, vloog het hele spul doelloos rond. Hoewel de vrouwtjes op een duidelijk zichtbare plek stonden, toonden de vrijers geen enkele interesse. Fabre begreep toen al, dat er aan het liefdesleven van de nachtpauwoog een luchtje zit.

Pluizige rupsjes groeien uit tot kakelbonte kokkerds

Pas zeventig jaar later werd de wetenschap iets wijzer. Men was er in geslaagd om de geurstof te isoleren en de structuur ervan te bepalen. Het begrip 'feromoon' was geboren. Feromonen zijn een chemische vorm van communicatie, een geurtaal waarvan heel veel – misschien wel alle – dieren zich bedienen. In het geval van de nachtpauwoog worden er heel sterke feromonen afgescheiden door een orgaan dat zich in het achterlijf van het vrouwtje bevindt. Wanneer ze zin heeft om te paren, stulpt ze dit 'lantaarntje' naar buiten waarna een vluchtige, olie-ach-

neer augustus bijna afgelopen is, zijn de rupsjes van drie millimeter uitgegroeid tot kakelbonte kokkerds van wel acht centimeter lang. Maar hoewel ze er tegen een effen achtergrond werkelijk waanzinnig uitzien met hun knalgroene lijven en gekleurde wratten, vallen ze – net zoals tijgers – absoluut niet op in hun natuurlijke omgeving.

In de herfst begint de nachtpauwoogrups aan de bouw van een cocon onder een steen of tussen de dichte heidepollen. En dan haalt hij een staaltje toverkunst uit, waar zelfs de knapste geleerden nog steeds paf van staan: de rups breekt zichzelf volledig af! Alle organen, ieder pootje, de oogjes en de hele huid verworden tot een bruine smurrie. Uit deze oersoep vol bouwsteentjes wordt dan een prachtige vlinder geconstrueerd. Als de lente warm en zacht is, komt de nieuwe nachtpauwoog uit zijn cocon tevoorschijn. Maar als het koud en nat is, blijft hij lekker nog een jaartje zitten. Want het grote geuren-liefdesavontuur van onze mooiste nachtvlinder is niet zo maar een spelletje voor de regenachtige zondagmiddag!

Lucienne van Ek

Alle gegevens en foto's voor dit verhaal werden geleverd door de heer René Kerkels, die van *Saturnia pavonia* een uitvoerige studie maakte.

In drie maanden tijd veranderen de pluizige zwarte minirupsjes (links) in dikke groene rupsen van wel acht centimeter lang. In die tussentijd vindt er een reeks vervellingen plaats (onder) waarbij de rups zich in alle bochten kronkelt om alle oude huidresten van zijn nieuwe vel te verwijderen.

Met zijn heldergroene kleur en roze of rode wratten met zwart borstelhaar is de grote rups prachtig gecamoufleerd tussen de heideplanten waar hij zo graag van knabbelt.

tige vloeistof vrijkomt die de geurstoffen verspreidt. Die geur draagt heel ver, soms wel meer dan een kilometer. En een paar moleculen op de super-gevoelige antennen van het mannetje zijn al genoeg om hem in actie te laten komen. Wanneer hij haar eenmaal gevonden heeft, zegt hij met zijn eigen mannetjes-geurstof: "Hallo liefje, hier ben ik dan!"

Na de paring gaat het vrouwtje op zoek naar een veilig plekje om haar eitjes te leggen. Dat doet ze het liefst op heide of braam. Eind mei kruip uit deze eitjes dan een kluwen piepkleine, zwarte pluizige rupsjes die het onmiddellijk op een ongenadeerd vreten zetten. Wan-

De cocon van de nachtpauwoog is een waar kunstwerkje. Stevige haren vormen een fuikvormige uitgang. Indrin-

gers kunnen er niet in, terwijl de kersverse vlinder er juist gemakkelijk uit kan. De afvalstoffen, de restjes van die ge-

heimzinnige om-bouw worden door deze klapdeurtjes binnen gehouden. Alle sporen zijn dan uitgewist. Niets

wijst er op dat er zojuist een nog hulpeloze vlinder geboren is die vlakbij haar vleugels zit op te pompen.

